



Målbeskrivning för skolans och förskolans utomhusmiljö

Uppdaterad i april 2013

Syfte

Syftet med denna målbeskrivning är att lyfta fram betydelsen av den utomhusmiljö som barn/elever i kommunen vistas i dagligen. Idag är flera aktörer på olika sätt involverade i det som händer på skolgårdarna och på förskolornas gårdar. Det finns därför ett stort behov av en gemensam målsättning för hur dessa miljöer ska utformas, utvecklas och förvaltas. Inför upprättande av nya eller reviderade program och planer i Lunds kommun är ambitionen att denna målbeskrivning ska utgöra ett stöd när det handlar om skolans och förskolors utomhusmiljö.

Målbeskrivningen har tagits fram av en arbetsgrupp med representanter från barn- och skolförvaltningarna, serviceförvaltningen, tekniska förvaltningen, stadsbyggnadskontoret samt kultur- och fritidsförvaltningen.

Disposition

Nedan följer målbeskrivningen som består av sju punkter. Varje mål följs i sin tur av en kort beskrivning, för att förtydliga varje måls innebörd. Efter denna del följer ett antal utdrag ur olika lagar, plandokument och forskningsrapporter som stöd för de framtagna målen. I anslutning till beskrivningen av varje enskilt mål följer hänvisningar till dessa lagar, plandokument och/eller relevanta forskningsrön.

Lunds kommun	Öppettider, växeln	E-post	Postadress
Telefonnummer	Måndag-Torsdag kl 08.00-16.30	lunds.kommun@lund.se	Lunds kommun
Växel: 046-35 50 00	Fredag kl 08.00-16.00		Namn, verksamhet Box 41, 221 00 Lund

Målbeskrivning

Skol- och förskolegården skall vara:

En plats som visar att skolan/förskolan bryr sig om den yttre miljön

Helhetssyn och långsiktighet skall genomsyra utformning, utveckling och förvaltning av utomhusmiljöerna. Arkitektoniska kvaliteter skall vårdas och utvecklas. Genom tilltalande miljöer visas omsorg om skolan/förskolan och därigenom om barn/elever.

(Ref: 1, 2, 7, 11, 12, B, J, K, U)

En plats som går att påverka

Barn/elever skall vara delaktiga i planering och utveckling av skol- och förskolegården. När dessa planer förverkligas ser de att det går att påverka sin omgivning, och att deras tankar och idéer är värdefulla och tas på allvar. Detta är ett viktigt led i att ge barn/elever förståelse för vad demokrati är. (Ref: 1, 6, 7, 11, 12, 13, A, M, R, T)

En plats med många utrymmen för barn och ungdomars olika behov

Skol- och förskolegården skall utgöra ett frirum för barn/elever med hänsyn till deras ålder och utveckling. Det innebär att där skall finnas utrymme för lek och idrott, lugn och ro, fantasi och kreativitet. Utomhusmiljön skall vara tillgänglig för alla barn/elever. För att dessa funktioner skall rymmas på skol- eller förskolegården förutsätts tillräckliga ytor. (Ref: 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 11, 13, C, G, L, O, R, U, X)

En pedagogisk resurs med plats för kreativa projekt

Skol- och förskolegården skall vara anpassad för att fungera i den pedagogiska verksamheten. Utomhuspedagogik skall stimuleras så att det blir ett självklart arbetssätt i skola och förskola. Genom att göra barn/elever delaktiga i arbetet med skol- och förskolegården ökar förståelsen för miljön och omsorgen om den. (Ref: 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, A, H, M, S)

En tillgång för stadsdelen

En målsättning skall vara ett ökat samutnyttjande av kommunens friytor. Skol- och förskolegårdarna kan fungera som aktivitetsytor även efter skoldagens slut. På motsvarande sätt kan barn/elever utnyttja t.ex. parker och andra aktivitetsarenor under dagtid. Vid planering skall tillgänglighetsaspekten beaktas. (Ref: 1, 3, 6, 11, 13, A, N, R, S, T)

En plats med biologisk mångfald

Skol- och förskolegården skall kunna erbjuda barn/elever naturupplevelser och visa på ekologiska sammanhang. Naturkontakt kan ha en positiv effekt på barns/elevs utveckling och hälsa, lärande och miljöengagemang. Genom att gynna biologisk mångfald kan processer som t.ex. fotosyntes och pollinering synliggöras. (Ref: 2, 7, 8, 11, K, U, X)

En säker och hälsosam plats

Skol- och förskolegården skall uppmuntra barn/elevs lek, kreativitet och fantasi, utan att utgöra någon fara för säkerhet eller hälsa. Arbetsmiljölagen skall beaktas och efterlevas. Trafiken till skol- och förskolefastigheter skall planeras med särskild omsorg om barns/elevs säkerhet och hälsa. (Ref: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 12, 13, 14, D, E, F, I, P, U)

Aktuell lagstiftning samt kommunala planer och program

Uppdaterat 2013-03-13

1 *Barnkonventionen*

- Artikel 3 (1): Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rum.
- Artikel 3 (3): Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, lämplighet samt behörig tillsyn.
- Artikel 12 (1) Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
- Artikel 31 (1): Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder...
- Artikel 31 (2): Konventionsstaterna skall... uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

2 *Skollag och läroplaner*

Skollag 2010:800

5 kap. Trygghet och studiero

Arbetsmiljö

3 § Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.

4 § I arbetsmiljölagen (1977:1160) finns bestämmelser om kraven på en god arbetsmiljö.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Kap 1. Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Skolans uppdrag

Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. Särskilt under de tidiga skolåren har leken stor betydelse för att eleverna ska tillägna sig kunskaper. Skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen.

Genom ett miljöperspektiv får de möjligheter både att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor.

Kap 2. Övergripande mål och riktlinjer

Normer och värden

Skolans mål är att varje elev visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

Kunskaper

Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Det kan tilläggas att begreppet ”skolgård” inte finns i Lgr 11. I bl.a. kursplanen för idrott- och hälsa står dock följande om utemiljö:

Genom undervisningen ska eleverna utveckla förmågan att vistas i utemiljöer och naturen under olika årstider och få förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv.

Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om risker och säkerhetsfaktorer i samband med fysiska aktiviteter och hur man agerar i nödsituationer.

Läroplan för förskolan Lpfö 98 - reviderad 2010

Kap 1. Förskolans värdegrund och uppdrag

Förskolans uppdrag

Förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den ska inspirera barnen att utforska omvärlden.

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska präglade verksamheten i förskolan.

Förskolan ska lägga stor vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor. Ett ekologiskt förhållningssätt och en positiv framtidstro ska präglade förskolans verksamhet. Förskolan ska medverka till att barnen tillägnar sig ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp.

Barnen ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö.

Kap 2. Mål och riktlinjer

Normer och värden

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö.

Utveckling och lärande

Förskolan ska sträva efter att varje barn

- utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande,
- utvecklar intresse och förståelse för naturens olika kretslopp och för hur människor, natur och samhälle påverkar varandra,
- utvecklar sin förståelse för naturvetenskap och samband i naturen, liksom sitt kunnande om växter, djur samt enkla kemiska processer och fysikaliska fenomen.

3 Plan- och bygglag (PBL 2010:900)

1 kap, 1 § Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

2 kap, 7 § Vid planläggning enligt denna lag ska hänsyn tas till behovet av att det inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse finns gator och vägar, torg, parker och andra grönområden, lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse och möjligheter att anordna en rimlig samhällsservice och kommersiell service.

8 kap, 9 § En obebyggd tomt som ska bebyggas ska ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Tomten ska ordnas så att

1. naturförutsättningarna så långt möjligt tas till vara,
2. betydande olägenheter för omgivningen eller trafiken inte uppkommer,
3. det finns en lämpligt belägen utfart eller annan utgång från tomten samt anordningar som medger nödvändiga transporter och tillgodoser kravet på framkomlighet för utryckningsfordon,
4. det på tomten eller i närheten av den i skäligen utsträckning finns lämpligt utrymme för parkering, lastning och lossning av fordon,
5. personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna komma fram till byggnadsverk och på annat sätt använda tomten, om det med hänsyn till terrängen och förhållandena i övrigt inte är orimligt, och
6. risken för olycksfall begränsas.

Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering, enligt första stycket 4, ska man i första hand ordna friyta.

Boverkets byggregler, BFS 2011:26, BBR 19

1:3 De allmänna råden

De allmänna råden innehåller generella rekommendationer om tillämpningen av föreskrifterna i denna författning och i huvudförfattningarna och anger hur någon lämpligen kan eller bör handla för att uppfylla föreskrifterna.

8:93 Skydd mot olyckor vid fasta lekredskap på tomter

Fasta lekredskap ska anordnas så att risken för personskador begränsas. Underlaget till gungor, klätterställningar och dylika lekredskap ska vara stötdämpande och i övrigt så utformat att risken för personskador vid en olycka begränsas.

Allmänt råd: Exempel på hur fasta lekredskap kan utformas finns i SS-EN 1176-1 och SS-EN 1176-7. Exempel på stötdämpande underlag och provningsmetoder för stötdämpande underlag finns i SS-EN 1177.

8:95 Skydd mot drunkning på tomter

8:951 Fasta bassänger avsedda för bad eller simning

Fasta bassänger på tomter ska ha ett tillfredsställande skydd mot barnolycksfall. En fast plaskdamm eller motsvarande med maximalt 0,2 meters vattendjup behöver dock inte ha något särskilt skydd.

8:952 Dammar, fasta brunnar och fasta behållare

Dammar, fasta brunnar och fasta behållare som inte är slutna och där vatten eller annan vätska förvaras, ska ha skydd som begränsar risken för personskador till följd av fall i vattnet eller vätskan.

Allmänt råd: Skyddet mot barnolycksfall är särskilt viktigt. Exempel på utformning som minskar risken för barnolycksfall är flacka stränder och nät som monteras i dammens djupaste del.

4 *Ordningslagen (OL)*

3 kap. 5§ Brunnar, bassänger och liknande anläggningar skall vara försedda med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningarnas belägenhet och beskaffenhet. Behovet av att säkerhetsanordningen ger ett tillräckligt skydd mot olyckor med barn skall särskilt beaktas. Anläggningens ägare eller den som till följd av nyttjanderättsavtal eller på någon annan grund är i ägarens ställe ansvarar för att anläggningen är försedd med nödvändiga säkerhetsanordningar.

5 *Arbetsmiljölagen 2011*

2 kap. 2 § Arbeta skall planläggas och anordnas så, att det kan utföras i en sund och säker miljö.

4 § De arbetshygieniska förhållandena när det gäller luft, ljud, ljus, vibrationer och liknande skall vara tillfredsställande.

Betryggande skyddsåtgärder skall vidtagas mot skada genom fall, ras, brand, explosion, elektrisk ström eller liknande.

6 *Översiktsplan för Lunds kommun ÖP 2010*

Förskole- och skoltomter bör lokaliseras så att de blir väl tillgängliga med cykel och buss. Det innebär ett läge nära väg med busshållplats, snarare än längst inne i ett bostadsområde. Utemiljön ska vara väl planerad och utrustad. Tillräcklig fri yta för barnen har avgörande betydelse för barns utveckling, såväl när det gäller lärande som hälsa. Forskning visar att storleken på skolgårdarna betyder mycket för barnens aktiviteter. Det har visat sig att flickor är lika fysiskt aktiva som pojkar på gårdar med natur och varierad terräng, med plats för många barn. På trånga skolgårdar betar sig flickorna mer stillasittande. Jämställdheten påverkas således av skolgårdens storlek. En större skolgård är utsatt för mindre slitage och ger därmed lägre drift- och underhållskostnader.

Ställningstagande: Skolornas behov ska beaktas på ett tidigt stadium i planprocessen när fördjupningar av ÖP och stadsdelsprogram upprättas.

7 *Lunds program för ekologiskt hållbar utveckling (LundaEko)*

Lokala miljömål 49

Skol- och förskolegårdar ska kontinuerligt utvecklas för att uppfylla här angivna kriterier. De ska utformas i samspel med eleverna och innehålla utrymmen för barns och ungdomars olika behov, pedagogik, kreativa projekt och en mångfald av växter och djur. Skol- och förskolegårdar ska vara hälsosamma och säkra.

Strategier och åtgärder, kap 5 – Sundare livsmiljö

Det är av stor betydelse för hälsa och livskvalitet med god tillgång till gröna och trivsamma utemiljöer kring bostäder, ålderdomshem, sjukhus, skolor, förskolor och arbetsplatser. Forskning har visat att grönska många gånger har betydelse vid tillfrisknande. Stadens och tätorternas gröna områden har även kulturhistoriska värden och är av stor betydelse för biologisk mångfald. Att bevara och öka dessa områdens värden är av hög prioritet.

5.8: Gröna skolgårdar och förskoletomter

Senast 2006 ska det finnas en central handlingsplan för hur skolgårdar och förskoletomters kvalitet och grönska (grönfaktor) ska öka.

5.12: Undervisnings- och upplevelseplatser

För att underlätta för dem som ska utnyttja kommunens naturområden till undervisning och rekreation, bör olika undervisnings- och upplevelseplatser anläggas. Till dem som utnyttjar områdena ska pedagogiska handledningar göras. Till nämnda områden knyts även fortbildningar för lärare, seminarier för markägare, speciella tilldragelser för allmänhet, seminarier för personal i kommunal verksamhet, exkursioner m.m.

8 Skolplan för Lunds kommun, antagen 2009

Vision

Skolan ska erbjuda en lärandemiljö som främjar elevernas hälsa. Alla ska ha lika goda arbetsförhållanden och samma förutsättningar i undervisningen. Skolan ska erbjuda en god och kreativ studiemiljö, anpassad efter elevgruppens behov. Lunds skolor ska vara ändamålsenliga, säkra, sunda och tillgängliga för alla elever. Skolan ska arbeta för god hälsa och hållbar utveckling.

Lärandemiljö

Gruppstorlekar, lokaler och utemiljöer ska utformas så att de ger en god lärandemiljö.

Hållbar utveckling

Skolan ska ge eleverna möjlighet att upptäcka och förstå betydelsen av en långsiktig hållbar livsstil - socialt, ekonomiskt och miljömässigt.

9 Lokalplaner för förskolor och skolor, Barn- och skolnämnderna, Lunds kommun

Utgör årliga underlag för kommande diskussioner om hur lokalbehovet skulle kunna tillgodoses inom berörda nämnder. I inledningen refereras till vad som står i Lunds kommuns Skolplan 2009 om den fysiska miljön:

Skolan ska erbjuda en lärandemiljö som främjar elevernas hälsa.

- Alla ska ha lika goda arbetsförhållanden och samma förutsättningar i undervisningen.
- Skolan ska erbjuda en god och kreativ studiemiljö, anpassad efter elevgruppens behov.
- Lunds skolor ska vara ändamålsenliga, säkra, sunda och tillgängliga för alla elever.
- Gruppstorlekar, lokaler och utemiljöer ska utformas så att de ger en god lärandemiljö.

10 Full delaktighet för alla. Lunds kommun 2010

Plan för delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättningar.

Målområde 4. Fysisk miljö

Barn med funktionsnedsättning ska ha samma möjligheter som andra barn att delta i lek, rekreation, fritidsverksamhet och idrott.

Enkelt avhjälpta hinder i gatumiljön, på kommunala lekplatser och i offentliga lokaler ska identifieras och undanröjas.

Målområde 5. Utbildning och arbete

Skolan ska erbjuda en god och kreativ studiemiljö som är anpassad både efter elevens och gruppens behov.

Elever med behov av särskilt stöd ska få de utmaningar och den uppmuntran de behöver för att utvecklas.

Målområde 6. Kultur och fritid

Lekplatser och mötesplatser för barn och ungdomar ska vara tillgängliga, meningsfulla att besöka och användbara.

11 Grönstruktur och naturvårdsprogram, Lunds kommun 2006

Programmet sammanfattas i fyra övergripande mål som omfattar alla de olika aspekterna av landskapets och tätorternas gröna värden. Målen är:

- Tillgodose människors rätt till och behov av gröna miljöer
- Bevara och utveckla naturvärdena
- Bevara och utveckla de gröna kulturmiljövärdena
- Öka kunskapen om och förståelsen för gröna miljöer

2.1.1 Tillgodose människors rätt till och behov av gröna miljöer

Barns möjligheter till utevistelse och lek ska särskilt uppmärksammas. Stora delar av barnens vardag tillbringas i skolan eller förskolan och behovet av en bra utemiljö ska särskilt uppmärksammas och resultera i upprustning och förnyelse. Vid förnyelse eller vid anläggning av nya skolgårdar bör samordning ske mellan skolgård, idrottsytor och parker för att öka möjligheterna till samutnyttjande.

2.1.4 Öka kunskapen och förståelsen för gröna miljöer

Barn och ungdomar bör göras delaktiga i viss skötsel eller anläggning, t.ex. plantering av träd eller uppsättning av fågelholkar. De bör också ges möjligheter till undervisning och egna upptäkter i parker och naturområden. Naturskolan spelar här en mycket viktig roll.

3. Tätorternas grönstruktur

3.5.6 Kommunala institutioners grönytor

Utemiljöer kring skolor/förskolor/fritidsgårdar/bygglekplatser

Skolgårdar och förskoletomter liksom utemiljön kring fritidsgårdar och bygglekplatser är viktiga delar av stadens grönstruktur. Förmodligen är det dessa utemiljöer som utnyttjas allra intensivast av kommunens invånare, främst av barnen. Barnen tillbringar en stor del av sin barndom här. Det är därför särskilt viktigt att se och förstå betydelsen av utformning, förvaltning och utveckling av dessa miljöer. Lunds kommun har tagit fram en målbeskrivning för skolans och förskolans utemiljö som anger en strategi för hur utemiljön bör utformas, förvaltas och utvecklas. Målbeskrivningen är antagen av kommunstyrelsens arbetsutskott 2003-01-20 och skall vara vägledande vid planering. Flera aspekter tas upp bl.a. demokrati, pedagogik, arkitektur, hälsa och säkerhet.

Generellt för skolans och förskolans utemiljö kan sägas att en övergripande översyn av gårdarnas olika delfunktioner hade varit behövlig, för att skapa en mindre splittrad miljö

och istället ge gårdarna en genomtänkt och helhetspräglad utformning. Vissa gårdar och tomter är väldigt små. Det medför ett högt tryck och ett stort slitage på varje kvadratmeter. Det innebär också att många viktiga funktioner inte ryms på gården.

Åtgärdsförslag. Grönytor inom institutioner och verksamhetsområden

19 Skolgårdar/förskolegårdar/Fritidsgårdar/bygglek

Större förnyelse och upprustning av skolgårdar och förskoletomter. Behovet av förnyelse av utemiljön kring fritidsgårdarna och bygglek ska också övervägas. Vid förnyelse och anläggning av nya skolgårdar ska samordning ske mellan skolgård, idrottsområde och näraliggande parker.

Åtgärdsförslag. Öka kunskapen om och förståelsen för gröna miljöer

110 Naturskolan

Sedan många år tillbaka bedrivs naturskola med verksamhet både för skolbarnen och vidareutbildning av lärare. Denna verksamhet är viktig för att långsiktigt skapa förutsättningar för en hållbar utveckling och bevarande av de gröna värdena. Verksamheten bidrar även till förbättrad folkhälsa. Naturskolan bör utveckla sin verksamhet tillsammans med naturpedagogiken inom Lärande natur.

12 Policy för folkhälsoarbete i Lunds kommun. 2008

Kommunala verksamheter i Lund ska utifrån kunskap om hälsans bestämningsfaktorer arbeta för ett hälsofrämjande och förebyggande förhållningssätt i vardagsverksamheten. Kommunala verksamheter ska i samverkan med kommuninvånare, icke kommunala verksamheter och övriga samhällsaktörer på regional och nationell nivå verka för:

- Stödjande miljöer och trygga och jämlika uppväxtvillkor.
- Delaktighet och inflytande i samhället.
- God fysisk miljö, god arbetsmiljö och trygg och säker kommun.
- Hälsofrämjande levnadsvanor.

13 Idrottspolitiskt program, Lunds kommun 2012

Värdegrund för idrotten i Lund

En av de mest grundläggande samhällseliga förutsättningarna för en god folkhälsa är delaktighet och inflytande. Det idrottspolitiska programmet ska skapa möjligheter för medborgare, föreningar och organisationer att vara delaktiga i exempelvis utformandet av verksamheter och miljöer för idrott och rekreation samt ha möjlighet att påverka beslut som har bäring på idrott. Dessutom ska mötesplatser för samverkan med andra föreningar och organisationer skapas.

Utvecklingsområden - Stimulerande miljöer för idrott och fysisk aktivitet

Kommunen ska tillhandahålla och investera i ändamålsenliga miljöer för idrott och fysisk aktivitet. Anläggningarna och miljöerna ska vara tillgängliga, säkra, trygga och miljöanpassade. De ska utformas på ett sådant sätt att de ger en långvarig positiv erfarenhet och inställning till fysisk aktivitet som stärker folkhälsan. Anläggningarna och miljöerna ska utformas med särskild hänsyn till flickors behov. Samverkan ska ske med idrottsrörelsen, ungdomar och med andra verksamheter tidigt i planeringsprocessen för att optimera användandet av anläggningarna.

Miljöer och anläggningar ska ha ett varierat utbud och spänna över ett stort fält både för inomhus- och utomhussporter, för spontan fysisk aktivitet och det rörliga friluftslivet. Miljöerna ska fungera som en betydelsefull mötesplats och vara mångfunktionella och gärna inrymma andra verksamheter som skola, bibliotek och annan kulturell

verksamhet. Ett rikt och varierat utbud ska finnas oavsett om anläggningen är tänkt att användas för den organiserade idrotten eller för spontana aktiviteter. De spontana ytorna ska i högre utsträckning inbjuda till fysisk aktivitet och gemenskap för både flickor och pojkar.

Anläggningar och miljöer för fysisk aktivitet ska alltid planeras utifrån ett ekologiskt hållbart perspektiv.

Samverkan en nödvändighet för att nå resultat

Samverkan är en förutsättning för att kunna genomföra det idrottspolitiska programmet och är således ett viktigt verktyg för att uppnå målen.

14 *Produktsäkerhetslag (PSL 2004:451)*

1 § Denna lag syftar till att säkerställa att varor och tjänster som tillhandahålls konsumenterna inte orsakar skada på person.

7 § Varor och tjänster som tillhandahålls av näringsidkare skall vara säkra.

8 § En vara eller en tjänst är säker, om den vid normal eller rimligen förutsebar användning och livslängd inte för med sig någon risk för människors hälsa och säkerhet eller bara en låg risk. Denna risk måste dock vara godtagbar med beaktande av hur varan eller tjänsten används och skall vara förenlig med en hög skyddsnivå när det gäller människors hälsa och säkerhet.

Europastandarder, SS-EN

Gemensamma europastandarder för lekredskap innehåller minimikrav för säkerhet och används vid bedömning av om en produkt är säker enligt kraven i PBL och PSL.

En standard är formellt frivillig att följa om det inte finns en hänvisning till standarden i en lag eller föreskrift eller då den ingår som underlag vid upphandling.

Utdrag ur forskning om barns och ungas utomhusmiljöer

- A** Utveckla utemiljön på skola och förskola så att den blir ett pedagogiskt uterum och en tillgång för bostadsområdet. Planera och genomför arbetet tillsammans med barn, ungdomar, föräldrar, pedagoger och andra ansvariga för den fysiska miljön. (Sylwander s 62)
- B** Utbilda politiker och anställda inom de ”hårda” förvaltningarna och nämnderna, exempelvis de som ansvarar för teknik, miljö, byggnader, trafik, hamn, park och gata om betydelsen av lek och skapande för barns och ungdomars utveckling och vad de i sitt arbete kan bidra med i detta avseende. (Sylwander s 62)
- C** Ute kan barnet röra sig mer fritt mellan olika behov, komma ikapp med sig själv och bearbeta de nya intrycken. En bra utomhusmiljö främjar därför barn på olika utvecklingsnivåer. (Grahn, Mårtensson, Lindblad, Nilsson, Ekman s 1)
- D** I resultatdelen framkom att färskastudier visat att barn på I Ur- och Skurförskolor har lägre sjukfrånvaro. Detta förklaras med att dessa barn vistas i en miljö med mindre trängsel och därmed mindre smittorisk. Vi tror att detta kan vara en orsak till en lägre sjukfrånvaro, men vi tror också att sjukfrånvaron kan bero på skilda stressfaktorer. (Grahn, Mårtensson, Lindblad, Nilsson, Ekman s 85)
- E** Istället för att acceptera barn och barns sätt att fungera, betraktar vuxenvärlden barnet och dess beteende som problemet. De är oberäkneliga och förorsakar därmed olyckor. Självständigheten är ett av vår tids honnörsord, vilket ibland leder till att vi ställer orimliga krav på vilket ansvar barnen själva ska kunna ta. (Hurtig s 19)
- F** Konsumentverket konstaterar:
De allvarligaste bristerna ur säkerhetssynpunkt är de som gäller felaktiga mått på öppningar, säkerhetsavstånd och underlagens beskaffenhet. Till mycket stor del beror dessa säkerhetsbrister på avsaknad av underhåll och i vissa fall på felaktigt underhåll. (Hurtig s 26)
- G** På en skolgård fanns en plats bakom en dunge dit barnen ofta sprang på rasten. Spontant sökte barnen sig till olika rum för att leka ostört. Barnen som lekte bakom dungen hörde oftast inte när klockan kallade till nästa lektion. Egentligen hördes klockan över hela gården med barnen som lekte bakom dungen hörde ändå inte, de lekte. Så gick det som det gick, de vuxna bestämde att man inte fick leka där. Barnens lekutrymme krympte till den asfalterade skolgården, en yta som inte hade någon tydlig rumsindelning. (Hurtig s 52)
- H** En verksamhet som på detta sätt utgår från motivation och lust, bygger på tillit till människans egen förmåga. Om barn lär hela tiden och inte bara i specifika pedagogiska situationer, måste kravet på pedagogen vara att ta ansvar för att barns totala miljö är stimulerande. Detta innebär en radikal förändring av pedagogrollen från den som lär ut, till den som lever och samverkar med barnen. Förändringen är helt i linje med Barnkonventionens princip om barnets bästa. Förskolor och skolor ska organiseras så man säkerställer
- barns rätt till lek, *artikel 31*
 - barns rätt att bli lyssnade till och få uttrycka sin mening, *artikel 12 och 13*
 - barns rätt till utbildning och möjligheter att utvecklas, *artikel 29*

- barns rätt till hälsa, *artikel 24* (Hurtig s 56)
- I** Vi kan inte undvika att barn slår sig och skaffar sig egna erfarenheter av livet. Men inget barn ska behöva riskera livet för att vuxna planerat ett samhälle där barn och vuxnas lek inte har någon plats. Om barnen hindras från att klättra på grund av vuxnas egna rädslor uppstår olyckor lättare. Barn måste få chansen att klättra, hoppa, trilla, slå sig och därmed både töja på och känna gränsen för sin förmåga. (Hurtig s 60)
- J** Norden är den mest institutionaliserade delen av världen. Barnen i vårt samhälle växer upp på institutioner. Ska dessa miljöer erbjuda positiva möjligheter att göra livserfarenheter i eller ska miljöerna vara förutsägbara och tråkiga? Ska de vara sådana att man kan släppa barnen för att själva prova på eller kräver miljön ständig övervakning? Det är vuxnas val hur miljöerna utformas. Om barn- och vuxenkulturen alltmer utvecklas mot en gemensam kultur bör vi kanske inte eftersträva att bygga separata barnmiljöer utan miljöer för människor. Under en lång rad år byggde vi lekplatser där vuxna bara perifert räknades in via de parkbänkar som placerades ut på rad. Allmänna föreställningar om *att* barn behöver leka men ingen reell kunskap om *hur* de leker och samspelar med varandra bildade utgångspunkt för dessa lekplatser. Vi borde kombinera kunnandet som finns hos arkitekten, konstnären, yrkesinspektören och pedagogen med barns eget kunnande om leken och sin vardag. (Hurtig s 62)
- K** Gunilla Lindholm funderar i sin avhandling hur det kan finnas så många dåliga skolmiljöer, och hur detta stämmer överens med de riktlinjer och intentioner som kan utläsas i statliga direktiv för skolbyggnader. Hennes kommentarer är att skolgårdens funktion under hundra år reducerades till att bli en yta utan annan funktion än kanske kommunikation och idrott. Idag måste det till ett nytt perspektiv: skolgården måste ses i ett helhetsperspektiv där barnet, leken, undervisningen och den biologiska mångfalden är naturliga delar i planeringen kring nya skolgårdar. (Grahn s 72)
- L** I socialstyrelsens allmänna råd 1989:7 rekommenderas 40 m² friyta per förskolebarn exklusive byggnader och parkering. Det norska Sosial- og Helsedepartementet gjorde 2003 ett förslag på ”arealnormer och virkemidler”. Huvudfokus i rapporten är vad man kallar elevernas bruksareal. Denna definieras som tillgänglig nettoareal innanför tomtgränsen när byggnader, parkeringsplatser och annan biltrafikareal är frändragen. I rapporten föreslås bl.a. ett generellt minimum på 50 m² nettoareal per elev. I en översyn av riktlinjerna för skoltomters storlek i Lunds kommun förordas en basnivå på 45 m² friyta för enheter belägna utan direkt närhet på park eller idrottsytor. För skoltomter i direkt anslutning till park och idrottsyta ansågs en mindre yta vara acceptabel på 35 m² friyta om barnen kan nyttja intilliggande ytor på ett fritt sätt. (Stadsbyggnadskontoret 2009)
- M** De mest kreativa miljöerna för lärande är ostrukturerade och föränderliga miljöer enligt Mark Francis (Grahn 1992 ur Johansson 2000)
- N** Tillgång till en trygg bas att utgå ifrån och återvända till är av stor betydelse för hur barn ska möta och tillägna sig omvärlden. Genom att lära sig omgivningarna får barnen upplevelser och erfarenheter som blir en del av deras egen utveckling och de lär sig sina egna begränsningar. (Braute och Bang 1997, Bowlby hos Broberg 1996 ur Grahn et. Al. 1997, Heseltine och Holborn 1987 ur Johansson 2000)

- O** Jag hade ingen aning om att de ”slitna tråkiga buskagen” i själva verket var omsorgsfullt inredda rum, bostäder, fångelser eller rymdskepp. Jag fick också ideliga signaler om att just detta anses som ”skötselproblem”, fast det minst lika gärna kan uppfattas som positiva tecken på att barn leker! Detta pekade på de två problem som jag ständigt återkommer till:
- En skolgård innehåller för det mesta för lite miljö i förhållandet till antalet barn.
 - Vuxnas föreställningar om barns miljöer (om både hur de är och hur de borde vara) hänger endast delvis samman med hur dessa miljöer faktiskt fungerar. (Lindholm ur Olsson et al s 28)
- P** Barn vill utmana sina egna gränser när de leker. Men de blir hindrade av överdrivna säkerhetsregler på lekplatser, menar den norska forskaren Ellen Beate Sandseter. Ett resultat av många vuxnas rädsla för barns säkerhet är att barnens motoriska utveckling hämmas. Den skada man på så sätt åstadkommer genom att hindra barn från att leka farliga lekar kan vara större än man tror. Sandseter har i sin forskning funnit sex olika former av utvecklande lek, som ofta betecknas som farlig: undersöka höjder, uppleva hög fart, utforska farliga verktyg, närma sig farliga landskapselement, fysisk kamp och att vara ute på egen hand. (Sandseter 2010)
- R** Pia Björklid genomförde en kunskapsöversikt på uppdrag av Myndigheten för skolutveckling 2005. Hon menar att det spelar stor roll om skolgården är lättillgänglig för barnen så att leken på rasten kan vara spontan och någorlunda fri från vuxnas styrning. Barn är experter på sin omgivning och bär på viktig kunskap om vad som borde förändras i skolmiljön. (Lärande och fysisk miljö, 2005)
- S** Centrum för Miljö- och Utomhuspedagogik (CMU) vid Linköpings universitet har tagit fram följande definition: Utomhuspedagogik är ett förhållningssätt som syftar till lärande i växelspel mellan upplevelse och reflexion, grundat på konkreta erfarenheter i autentiska situationer. Utomhuspedagogik är dessutom ett tvärvetenskapligt forsknings- och utbildningsområde som bl.a. innebär att lärandets rum även flyttas ut till samhällsliv, natur- och kulturlandskap, att växelspelet mellan sinnlig upplevelse och boklig bildning betonas, samt att platsens betydelse för lärandet lyfts fram. (Närmiljö blir lärmiljö, 2007)
- T** Movium har undersökt var, hur och i vilka sammanhang barn och unga involveras i planering och/eller förvaltning av stadens utemiljö. Undersökningen ledde bl.a. till följande slutsatser:
- Enskilda tjänstemäns intresse och kunskap avgör om och hur barn involveras.
 - Inte självklart med utomhusmiljöfrågor på ungdomssamordnarnas bord.
 - Metodutveckling efterfrågas.
 - Skolan är en betydelsefull arena för samverkan med barn och unga. (Barns plats i staden, 2008)
- U** Vi blev ganska snart varse att det inte räcker med att se till att barn vistas utomhus i ”den friska luften”, utan att det måste handla om den positiva naturupplevelsen. Barn gör estetiskt, existentiella och emotionella upplevelser vid naturkontakt som är förknippat med välbefinnande och lärande, men också kan lägga grunden till en livslång relation med naturen. (Den nyttiga utevistelsen, 2011)

- X** Fredrika Mårtensson slår i sin studie av förskolebarn fast att kvalitet inte är lika med dyrköpt lekutrustning. Hon har hittat tre specifika miljöfaktorer som spelar större roll:
1. Stora ytor
 2. Mycket träd, buskar och kuperad terräng
 3. En utomhusmiljö där de öppna ytorna och vegetationen inte ligger i separata delar av miljön, utan väl blandade med lekredskapen.
- Detta kan vara en allmän utgångspunkt för ett inkluderande lekens landskap.
(Mårtensson 2011)

Referensförteckning

- Björklid, P. 2005. *Lärande och fysisk miljö*. Myndigheten för skolutveckling, Stockholm
- Braute, J.N. & Bang, C. 1997. *Följ med ut!: barn i naturen*. Universitetsförlaget. Stockholm
- Braute, J. N. & Bang, C. opublicerad
- Dahlgren, L.O., Sjölander, S., Strid, J.P., Szczepanski, A. 2007. *Utomhuspedagogik som kunskapskälla. Närmiljö blir lärmiljö*. Studentlitteratur, Lund
- Francis, M. 1988. Negotiating between children and adult design values in open space projects. *Design studies*. Vol 9, nr 2, s. 67-75.
- Grahn, P. 1992. *Människans behov av parker- amerikansk forskning idag*. Stad och Land 107. Alnarp
- Grahn, P., Mårtensson, F., Lindblad, B., Nilsson, P. & Ekman, A. 1997. *Ute på dagis*. Stad och Land 145. Alnarp
- Halvorsen Thorén, A.K. 2003. *Skolens utearealer. Om behovet for arealnormer og virkemidler*. Sosial- og helsedirektoratet, Oslo
- Heseltine, P. & Holborn, J. 1987. *Playgrounds*. Mitchell. London
- Hoff, A. (red.) 1985. *Bostadsområdet även på barns och ungdomars villkor*. Bostadsstyrelsen
- Hurtig, B-M. 2001. *Barnmiljö – att förebygga skador bland barn och att skapa bra barnmiljöer*. Statens folkhälsoinstitut. Falköping
- Johansson, A. 2000. *Levande lekplatser – ett arbete om utvecklandet av barns utomhusmiljöer*. Examensarbete utfört vid Institutionen för Landskapsplanering Alnarp, SLU
- Jordet, A.N. 2010. *Klasserommet utenfor. Tilpasset opplæring i et utvidet læringsrom*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo
- Kylin, M. 2004. *Från koja till plan*. Doktorsavhandling, Alnarp, SLU
- Lenninger, A. 2008. *Barns plats i staden*. Movium SLU, Alnarp
- Lindblad, B. 1993. *Skolgården- barnens frirum*. Forskningsrapport. SB:58. Statens institut för byggnadsforskning. Gävle
- Lindholm, G Skolgården – en stereotyp i upplösning? Olsson, T et al. 1998, *Människans natur- Det grönas betydelse för vårt välbefinnande*. Byggnadsforskningsrådet, Stockholm
- Mårtensson, F. 2011. *Lek på egna villkor i gröna utemiljöer*. Specialpedagogisk tidskrift nr 4-2011.

Mårtensson, F., Lisberg Jensen, E., Söderström, M., Öhman, J. 2011. *Den nyttiga utevistelsen? Forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang*, Naturvårdsverket

Sandseter, E.B. 2010. *De antifobiske effekter af spændingsoplevelser*. Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet, Trondheim

Socialstyrelsen. 1990. Allmänna råd från socialstyrelsen 1989:7, *Lokaler & Miljö i förskola och fritidshem*. Socialstyrelsen, Stockholm

Sylwander, L. 2000. *Ett steg framåt! En handbok om barnkonventionen för kommuner och landsting*. Kommentus förlag, Södertälje

Åkerblom, P. 2000. *Gröna Fakta nr 4. Barnens rättigheter – vuxnas skyldigheter*. Movium

Östman, L. 2009. *Ut och lek. Riktlinjer för skoltomters storlek - en översyn*. Stadsbyggnadskontoret, Lunds kommun